

T.K.P. ye göre: Kemalizmin tereddidi etmiş şekli: «Yurtta Sulh Cihanda Sulh»

Türkiye Komünist Partisi genel sekreteri Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in bu raporu, gayet açık şekilde belirtmektedir ki, gizli Parti en güç şartlarda dahi faaliyetlerine ara vermemiş, taktiğini de CEPHE'leşme programlarına göre düzenlemiştir.

Dr. Şefik Hüsnü Değmer'e göre, kendisi yurda döndüğü sıralar, Türk komünistleri İkinci Dünya Harbi'nden az evvel kabul etmiş oldukları taktik gereğince gizli teşkilâtlarını yok edecek dereceye indirmişlerdi. O zamanın şartlarına göre, çok küçük mikyastaki militant'larını iktidar partisine ve Halkevlerine sokmaya muvaffak olmuşlardı. T.K.P. bu arada, siyasî meselelere kat'iyen dokunmayan «Yeni Edebiyat» dergisini yayımlıyordu. Ama hükûmet 1941 baharında «Yeni Edebiyat»ı kapattı, yöneticilerini Örfi İdare Mahkemesine (Sıkı Yönetim) verdi. Dergi kapatıldığı zaman 26. sayısı çıkmış bulunuyordu. Neriman Hikmet Öztekin, Sabiha (Zekeriya) Sertel, Emin Türk Eliçin, Suat Derviş, Zeki Baştımara, Hasan İzzettin Dinamo, Suphi Taşhan, Suat Taşer, Ruhi Derviş (Suat Derviş'in kardeşi) ve Reşat Fuat Baraner (Suat Derviş'in kocası) tevkif edildiler. Reşat Fuat Baraner ile Zeki Baştımara'nın dergi ile ilgileri olmadığı anlaşıldığından (!) serbest bırakıldılar. Geri kalanı komünizm propagandası yapmaktan hüküm giymişlerdi. Fakat hüküm As. Temyiz Mahkemesi tarafından bozuldu. Bunun sebebi komünizm propagandası yapan bu yazılar hakkında, Matbuat Kanununun altı aylık gün aşımı zamanından sonra takibata geçilmiş olması idi⁸. Oysa gerçek şuydu ki, «Yeni Edebiyat» dergisi müptedilerin çıkardığı bir edebiyat risalesi değil, Türkiye Gizli Komünist Partisi'nin resmî organı idi. (Bu Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in Moskova'ya gönderdiği rapordan da anlaşılıyor.) Mahkemenin dergi ile ilgili bulmadığı için serbest bıraktığı Re-

(8) (Dipnot: 2) s. 27.

şat Fuad Baraner ile Zeki Baştımara da Türkiye Komünist Partisi (gizli) merkez komitesi üyeleriydiler. 1944 tevkifatından anlaşıldığı üzere T.K.P.'nin merkez icra komitesi sekreteri Reşad Fuad Baraner idi. Bilâhare Zeki Baştımara'nın bu mevkie yükseldiği 1951 - 1952 komünist tevkifatında öğrenildi.

Görüldüğü gibi 1939 - 1941 yılları arasında T.K.P. henüz bir Cepheleşme faaliyetine girişmemişti. Ancak, toplanan SETA - Platform'u (Biz bu deyimli Merkez Komitesi olarak kabul ediyoruz, Rasih Nuri İleri de bir yazısında SETA'nın Santral Komite anlamına geldiğini belirtiyor. Refik Saydam hükûmetini desteklemeğe karar verdi. Bu kararın hakikî gerçekleri bilinmemektedir. Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in raporda gösterdiği gerçekler de tatmin edici değildir. Yalnız tahmin edilebilir ki, henüz İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıç yıllarıdır ve Sovyetler Birliği Nazi Almanyası ile 1939 Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşmasını imzalamış ve harp dışıdır. Bilindiği gibi Türkiye de harbe girmeme kararındadır. Bu siyasî durum Türkiye Komünist Partisi'ni temkine sevk etmiş, Türkiye ile Sovyetlerin harp dışı oluşu üzerine barış politikasını güderek edebî faaliyetlerle yetinmiş ve Refik Saydam'ı destekleme kararını vermişlerdir. Vaktaki 21 Haziran 1941'de Almanlar Sovyetlere harp ilân ettiler ve Türkiye o zaman da tarafsızlıkta direndi, harp dışı kaldı, o zaman Türkiye Komünist Partisi Türk hükûmetlerine karşı kesif mücadeleye karar verdi. Dr. Şefik Hüsnü Değmer bunu Refik Saydam'ın ölümü ve yerine faşist nitelikte gördüğü Saraçoğlu'nun başvekil oluşuna bağlıyordu; zira Dr. Şefik Hüsnü Değmer'e ve Türkiye Komünist Partisi'ne göre, aslında tarafsız kalma kararında olduğu için Türk Hükûmetlerine mücadele açılmıştı. Türk hükûmetleri Sovyetler Birliği ve müttefikleri yanında harbe girmediği için hücum uğrayacaktı. Tabii ki, böyle bir hükûmet Saraçoğlu'nun kişiliğinde faşist bir hükûmetti.

Türkiye Komünist Partisi'nin 1942 iptidalarındaki ilk mücadelesi Kemalizmin tereddidi etmiş şekline karşı idi. Neydi bu

Kemalizmin tereddi etmiş şekli? Hükûmet o zaman «Yurtta Sulh Cihanda Sulh» (*) politikasını izlemekteydi. Bunun harp içindeki anlamı, tarafsızlıktan başkası olamazdı. İşte Türkiye Komünist Partisi'nin Kemalizmin tereddi etmiş şekli olarak gördüğü «Yurtta Sulh Cihanda Sulh» politikasından başkası değildi.

T.K.P., 1942 içinde legal neşriyata önem verdi. Zira o zamanlar yürüteceği politika için, harple ilgili görüşlerin kamu oyuna duyurulmasında fayda vardı. Ankara'da çıkan, Behice Boran, Nizayi Berkes, Pertev Naili Boratav, Muzaffer Şerif Başoğlu'nun legal yönetimindeki «Yurt ve Dünya» ile «Adımlar» dergileri gizli Komünist Partisi'nin denetimi altında idi. İstanbul'da yayımlanan Sabiha Sertel ve Zekeriya Sertel çiftinin yönetimindeki «Tan» gazetesi de tamamen gizli Komünist Partisi'nin legal günlüğü idi. Parti günü gününe görüşlerini aksettiriyor. «Tan» imzalı çıkan başyazıların pek çoğu Dr. Şefik Hüsnü Değmer tarafından kaleme alınıyordu. Dış politika icmalleri de 1927'de revizyonizm'le suçlanıp T.K.P.'nin Şefik Hüsnü kanadı ile ilgisi kesilen Sadrettin Celâl Antel tarafından kaleme alınmaktaydı. Öteyandan Türkiye Komünist Partisi'nin illegal kadrosu da üye kaydı için propagandasını münevverlere ve Üniversite gençliğine yöneltmeğe hız vermişti.

1943'te PLENUM yeniden toplandı (Plenum: iki genel kongre arasında konferans). Yeni kararlara göre, 1943'te Türkiye Komünist Partisi Türk hükûmetinin müttefikler yanında harbe girmesi meselesini daha kesif bir şekilde ele aldı. SETA kararına göre müstacelen Türk hükûmetleri harbe müttefikler safında girmelidir. Zira Sovyetler Birliği'nde savaş Almanların lehine inkişaf etmiştir. Türkiye Komünist Partisi'nin 1943 davranışı anti-faşist Cephe teşekküllerinin ilk hazırlığı kabul edilebilir. Bunun yanı sıra fanatik milliyetçilere (ırkçılara) karşı

(*) Bu parola Cumhuriyetin X. yıldönümünde (1933) Atatürk'ün emri ile hazırlanan dövizlerde görülür; tarih araştırmacı ve yazarı Enver Behman Şapolya tarafından yazılmıştır.

da mücadele açıldı. Ve Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi hazırladığı bir broşürü, Parti militant'larından Faris Erkman imzası ile piyasaya sürdü. Daha önce de 1 Temmuz 1943'te başlayan bir yazı serisi «Tan» gazetesinde üç gün devam etti. Bu yazıların başlıkları: «Türkçülük Cereyanının Menşei ve Mahiyeti»; «Türk Milliyetçiliğinin Esasları» ve «Cumhuriyet Devrinde İrkçi Türkçülük Nasıl Doğdu?» idi. Hemen hemen aynı günlerde Faris Erkman'ın imzası ile legal neşriyat olarak yayımlanan broşürün ismi: «En Büyük Tehlike» idi. Komünist Partisi'ne göre, fanatik milliyetçiler (ırkçılar - türkçüler) eski ittifadçıların devamı sayılırlardı. Rus ordusunun harp şansının iyi gitmeyişi fırsat bilip Türkiye'nin Almanya yanında harbe girmesine çalışıyorlardı. Türkiye Komünist Partisi yalnız bu sebeptendir ki, ırkçılar üzerinde durdu. Ve hatta hükûmet de bu durumdan yararlanarak 3 Mayıs 1944'te türkçüleri tevkif etti. Aynı paralelde Reşat Fuad Baraner yönetimindeki gizli Parti de zaten mensupları ile birlikte yakalanmıştı. 1939'da Sovyetler Nazi Almanyası ile işbirliği yaptıkları zaman, emperyalist ve kapitalist dünyaya karşı Stalin Nazi Almanyası ile Sovyetler Birliği'ni aynı cephede mütalâa ediyordu.

Türkiye Komünist Partisi'nin yürüttüğü bu iki yönlü savaş (yani Türkiye'nin müttefikler yanında harbe girmesi — ırkçıların Alman taraftarlığını teşhir) sonunda bir sentez görüşe ulaştı ve ilk defa bir CEPHE birliği ilkeleri ile taazzuv etti. Bu Cephe'nin o günlerin politik şartlarına uygun ismi: «Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhinde Geniş CEPHE BİRLİĞİ» idi.

Türkiye harbe girmediği halde Türk halkı ekonomik sıkıntılar içindeydi. Ekmek, şeker gibi maddeler vesikaya bağlanmıştı (1942 başları). Hastalık, işsizlik ve sefalet artmıştı. Hükûmet bütçesinin beşte dörde yakın olanı millî savunma masraflarına gidiyordu. Bir takım harp vurguncuları ve zenginleri türemişti. Karaborsa alıp yürümüştü. Hükûmet bunları kontrol edemez hale gelmişti. Ve halk tabakalarında hükûmete karşı umumî bir hoşnutsuzluk vardı. Türkiye Komünist Partisi bu genel hoşnut-

suzluktan yararlanarak «Faşizme ve Vurgunculuk Aleyhinde Geniş Cephe Birliği» ismini verdiği faaliyeti ile kitlelere ve bilhassa Üniversite gençliğine sokulabilmiş, onlarla kontakt yapabilmiş idi. Bu teşkilâtın Üniversiteliler arasındaki ismi «İleri Gençlik Birliği Teşkilâtı (Cephesi)» idi ve lideri o sıralar İktisad Fakültesinde asistan olan Mihri Belli idi. Türkiye Komünist Partisi günün gerçeklerinden yararlanabilmesini becerdiği için Cephe politikası tutmuştu. Raporda da belirttiği gibi 150 kadar militan genç, 500 kadar sempatzanı yönetmekteydi. Bu rakamlar Türkiye'nin o günkü şartları içinde önemsenek bir miktardır.

Dr. Şefik Hüsnü Değmer, «Hareketin muvaffakiyetini kısmen buna borçluyuz» derken, memleket gerçeklerinden yararlanabilmelerine atıfta bulunuyor : yani vurgunculardan, karabor-sacıardan, harp zenginlerinden söz ederek propaganda yürüt-melerine...

1944 Türkiye Komünist Partisi tevkifatı bir yedek subay öğrencisinin cebinde bulunan Türkiye Komünist Partisi'nin gizli bülteni yüzünden başladı. Öte yandan Mihri Belli, Tahsin Berkem, Safa Yurdanur Süleymaniye Camiinin iki minaresi ara-sına «Saraçoğlu Hükûmeti Faşisttir. Vurguncularla Savaş Cep-hesi» yazısını taşıyan afişi asmak isterken yakalandılar. İlkın ayrı ayrı görülen iki mahkeme sonunda birleştirildi. «İleri Gençlik Birliği Teşkilâtı»* aslında T.K.P.'nin gençlik seksiyonu idi. Mahkemeye verilen 55 kişiden 28 kişisi muhtelif cezalara çarp-tırıldılar (Hapis ve sürgün olmak üzere).

Reşat Fuad Baraner grubunun tevkifatı ise ilkin «T.C. Ha-va Müdafaa Genel Komutanlığı Kurmayı 11. şube. ks. S: 35170 ve Ad. M: 944/23 Ankara — Eylül 1944» tarihli iddianame ile Hava Kuvvetlerinde görüldü. Zira Reşat Fuad Baraner, o sıralar askerlik görevini Türk Hava Kuvvetlerinde er olarak

(*) Mihri Belli liderliğindeki yarı-legal «İleri Gençlik Birliği» Bk. Mihri Belli, Savcı Konuştu Söz Sanığıdır, 1967, Ankara.

yapmakta idi. Müddeiumumilik makamında ise As. Hakim Şevki Mutlugil bulunuyordu. Bilhassa Reşat Fuad Baraner'in ağırlığını üzerine aldığı ve TKP Merkez İcra Komitesi Sekre-teri bulunduğu Parti seksiyonu, İstanbul'da oldukça geniş bir çözüme göstermiş, İstanbul Vilâyet, Beyoğlu, İstanbul, Kadı-köy, Üsküdar komitelerinde hücreler yakalanmıştı. İddianamede Partinin reisi, Reşat Fuad Baraner idi. Bu tâbir doğru değildi ve Komünist teşkilâtları için kullanılmazdı. Komünist Partile-rinde reislik, başkanlık gibi makamlar fahri olursa vardır. Par-tinin en yüksek kademesinin ismi Genel Sekreterlik makamıdır. Genel Sekreterlik makamı da Merkez Komitenin ve Partinin başıdır. Ayrıca Merkez Komite üyelerinden seçilen bir de Mer-kez İcra Komitesi vardır ki, bunun sekreteri Partinin teşkilât işlerini yönetir. Bu Merkez İcra Komitesi ise, üst kademedede en aktif teşkilât kademesidir. 1944 tevkifatında da Reşat Fuad Baraner Türkiye Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi Sekre-teri 'Genel Sekreteri' değil, «Merkez İcra Komitesi Sekreteri» idi. Partinin Merkez Komitesi Sekreteri o zaman Dr. Şefik Hüsnü Değmer idi. Fakat nedense, Dr. Şefik Hüsnü Değmer, bu teşkilâta meydana çıkmadı ve mahkemeye verilmedi. O za-man polisin elindeki geniş yetkiye rağmen, Dr. Şefik Hüsnü Değmer üzerinde bir değerlendirme yapamaması ve Reşat Fuad Baraner'i Parti reisi olarak mahkemeye sevki, Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in kamuflijdaki başarısı idi.

1944 tevkifatında Partinin İstanbul Vilâyet Komitesi üye-leri, Nihat Balyoz, David Nae, Sebati Selimoğlu'ndan müteşek-kil idi. Ayrıca bu komitede Mustafa Birtem de rol almıştı. Mustafa Birtem diğer taraftan Beyoğlu mıntika komitesinde de görevli idi. Hücrenin diğer üyeleri Yunus Bagatır ve Cemâli Güngörmez'di. İstanbul mıntika komitesinde, şoför Halit Irgat, tornacı Arif Özinsel, Sebati Selimoğlu'na bağlıydılar. Kadıköy ve Üsküdar mıntıkları da Sebati Selimoğlu'nun idaresinde idi.

Kirkor Sarafyan, Münir Belen, Jak İhmalyan da bu komitenin üyeleri bulunuyorlardı. Ankara'da yakalanan Zeki Baştımar ile Hikmet Elin, Ankara teşkilâtını ele vermeye muvaffak oldular. Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in raporunda SETA'ya alınmış genç bir partilinin gösterdiği fedakârlıkların kahramanı belki de Zeki Baştımar'dı. Bir süre mevkuf kalmasına rağmen ademi takip kararı alarak tekrar Başvekâlet Kütüphanesindeki işine döndü. Mahkeme Ankara teşkilâtından İrfan Elin ve Fehmi Kurucu'yu da tevkif etmişti. Karabük'ten Zihni Turgay, Şevket Ertekin, Ziya Türe tahkikata alındılar. Mahkemeye verilenler arasında Nihat Çavuşoğlu, Hadi Malkoç, Presçi Hasan, Avni Güner, Hüseyin Arıkçay, Ali Tokuç, Ziya Türe, Baytar Cavit Evren, Hayik Açıkgöz, Remzi Özşenel, Osman Paçalı, Halil Giray, Zira Nururun gibi isimler de vardı. Hasan Basri Alp ise, İstanbul Emniyet Müdürlüğünde tevkifatın tahkikat döneminde intihar ettiği için hakkında dâva düşmüştü. Bu kadro'ya bilâhare, «İleri Gençlik Birliği Teşkilâtı» kadrosu da ilâve edildi.

Görüldüğü gibi mahkemeye sevk edilenlerle Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in raporundaki rakamlar arasında mübayanet vardır. Ve anlaşılıyor ki, 1944 tevkifatı siyasî mülâhazalarla bir noktadan sonra durdurulmuştur. Tahkikatı, zamanın başvekili durduruyor⁹. Zira artık Alman orduları Doğu Cephesinde yenilmeye başlamışlar, Sovyet orduları gördüğü Amerikan yardımı üzerine güçlenerek karşı taarruza geçmişlerdir.

1943 yıllarında artık gizli Türkiye Komünist Partisi legal neşriyatta da ilk defa TEK CEPHE, ANTI-FAŞİST CEPHE gibi deyimleri kullanmağa başlamıştı. Zekeriya Sertel «Tan» gazetesine Londra'dan gönderdiği başmakalesinde şunları yazıyordu¹⁰: «... İngiltere'de her sınıfa mensup kimseler artık cemiyetin (toplumun) yeni inkılâplara (devrimlere) doğru gittiğine artık eski zamanların dönmeyeceğine inanmıştır. Muhafazakâr,

(9) (Dipnot: 2) s. 27.

(10) «Tan» Gazetesi, 4 Ekim 1942 ve 30 Mayıs 1943.

liberal, sosyalist herkes bu yeni âleme sarsıntısız girmek için el ele vermeğe mecbur olmuştur. Nasıl harbe karşı bütün ihtilâfları unutarak birleşmişlerse, yeni inkılâp sademelerine karşı da öylece TEK CEPHE vücuda getirmişlerdir..» «Tan» gazetesine her ne kadar bu mektup Londra'dan gönderilmiş ve M. Zekeriya Sertel imzasını taşıyorsa da, bu makalenin Dr. Şefik Hüsnü Değmer tarafından kaleme alınmış olması da düşünülebilir.

Zekeriya Sertel bu makalesini Lord Archbishop of Centurbury unvanı ile anılan maruf İngiliz Komünist Partisi mensubu piskoposunun Albert Holl'deki bir konferansı münasebetiyle kaleme alıyor ve toplantıda İngiliz İşçi Partisi mensubu Sir Stafford Crips'in de bulunduğunu açıklıyordu.

1942 sonları ile 1943 yılında Türkiye Komünist Partisi'nin CEPHE politikasına hız verişini, Stalin'in Kominternin lağv kararını ilân etmesi durdurmamış, aksine kuvvetlendirmiştir. 28 Mayıs 1943 tarihinde Reuter Muhabiri Mr. King'in yazılı sorusuna Joseph Stalin'in verdiği cevapları Anadolu Ajansı'nın 29 Mayıs 1943 tarihli bülteni olduğu gibi yayınlamıştır. Önemine binaen bu bülteni biz de olduğu gibi alıyoruz. Zira Kore Harbi başladığı ve Komünist Partileri infiratchılığa döndüğü ve kendilerini tecrit ettikleri tarihe kadar olanki sürenin olaylarına ışık tutucu niteliktedir bu beyanat :

«Moskova, 29 (A.A.) — Reuter Hususî Muhabiri bildiriyor :

«Başvekil M. Stalin Kominternin feshi hakkında bana aşağıdaki mektubu göndermiştir :

«Azizim Bay King,

«Komünist Enternasyonalinin feshi hakkında bir suale cevap vermeme isteyen mektubunuzu aldım. Size cevabı gönderiyorum :

«Sual :

«— Kominternin feshi kararı hakkında İngiliz tefsirleri çok müsait ve lehtedir. Bu hususta ve kararın beynelmil münasebetlerin istikbali ile alâkalı şumülü bahsine Sovyet noktai nazarı nedir?

«Cevap :

«— Komünist Enternasyonalinin dağıtılması, zamanında alın-

mış uygun bir tedbirdir. Çünkü bu hürriyete âşık bütün milletlerin müşterek düşman olan Hitlerizme karşı müşterek hücumunun tanzimini kolaylaştırmaktadır. Komünist Enternasyonalinin dağıtılması uygundur, çünkü;

«1) Bu Moskova'nın diğer milletlerin hayatına müdahale etmek ve bu milletleri bolşevikleştirmek niyetinde olduğunu iddia eden Hitlercilerin ileri sürdüğü bu yalanın yüzünden maskesini atmaktır. Bugün bu yalana son verilmektedir.

«2) Bu, muhtelif memleketler komünist partilerinin kendi vatandaşlarının menfaatine olarak değil, fakat hariçten gelen emir üzerine hareket ettiği iddiasında bulunan işçi hareketi dahilindeki komünizm aleyhtarlarının ileri sürdüğü bühtanların yüzünden maskesini atmaktır. Bugün bu bühtana bir son verilmektedir.

«3) Bu hürriyete âşık memleketlerdeki vatanseverler için siyasi ve dinî fikirleri bir yana bırakarak vatandaşların terakkiper-ver 'İlerici' kuvvetlerinin bir tek MİLLÎ KURTULUŞ CEPHESİ dahilinde birleştirilmesi ve bu kuvvetlerin faşizme karşı tevcih edilmesi işini kolaylaştıracaktır.

«4) Bu, bütün memleketler vatanseverleri için, hürriyete âşık bütün milletlerin Hitlerizmin dünyayı tahakkümü altına alması tehdidi ile savaşmak üzere bir tek beynelmil CEPHE halinde birleştirilmesi işini kolaylaştırmakta ve bu suretle istikbalde milletlerin müsavat esasına dayanan dostane bir cemiyet halinde tanzim edilmesine yol açmaktadır.

«Şu fikirdeyim ki, bütün bu şartlar heyet-i umumiyesi ile müttefiklerin ve diğer milletlerin Hitler istibdadını yenmek için mücadelelerinde müttehid cephelerini daha ziyade takviye neticesini verecektir. Hissiyatım Komünist Enternasyonalinin dağılmasının tamamıyla zamanında alınmış bir tedbir olduğu merkezindedir. Çünkü, faşizm canavarlarının son kuvvetlerini sarfettiği bu zamandır ki, hürriyete âşık milletlerin bu canavara son darbeyi vurmak ve milletleri faşizm baskısından kurtarmak üzere, müşterek hücumu aralarında tanzim etmeleri lüzumu vardır. Hürmetlerimle. İmza : J. Stalin — 28 Mayıs 1943».

Zekeriya Sertel'in yukarıda aldığımız yazısının pasajı ile, Stalin'in Reuter Muhabirine verdiği bu beyanat arasında 231 günlük bir zaman farkı vardır. Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in Moskova'ya gönderdiği rapordan da anlaşılacağı veçhile, 1942 başlarından beri «Tan» gazetesi gizli Komünist Partisi'nin legal

yayın organıdır. Ve T.K.P., 4 Aralık 1945 tarihinde tahrip edildiği tarihe kadar da günlük görüşlerini, «Tan» gazetesi aracılığı ile kamuoyuna duyurmaktadır. Zekeriya Sertel'in ifadesinden ve T.K.P.'nin çeşitli isimler altında CEPHE faaliyetinden de anlaşıldığı gibi, Kominternin lağvı meselesi, çok evvelden Komünist Partilerine duyurulmuştur. Ve bu arada Türkiye Komünist Partisi de CEPHE faaliyetine hız vermekten geri kalmamıştır. Bize kalırsa, Almanya'nın Rusya'ya taarruzundan sonra, ismen değilse bile fiilen Komintern faaliyetini tatil etmiştir(*). Stalin'in açıkladığı Mayıs 1943 tarihi ise, dünyanın değişen yeni şartları içinde Kominterne yer olmadığı ve bundan böyle TEK CEPHE faaliyeti ile, faşizme karşı dövüşmüş, onlar tarafından istilâ edilmiş ülkelerde komünist partilerinin sempatik gösterilerek iktidarı almalarını sağlamaktır. Nitekim böyle olmuş, Bulgaristan'da «Vatan Cephesi», Çekoslovakya'daki anti-faşist cephe, Macaristan'da İşçi Birlikleri Cepheleri, Polonya'da Mukavemet Cepheleri aracılığı ile Rusya Avrupa'nın göbeğine kadar sokulmağa muvaffak olmuştur. Stalin'in, «Millî Kurtuluş Cepheleri» kurulması teklifi de nihayet Kominternin 1935 yılında aktedilen VII. Kongresindeki kararlarına dönüşten ibarettir. Bilhassa Çin komünistleri bugün de Stalin'in yolundan yürüdükleri için, Güney Doğu Asya'da ve tesiri altında kalmış ülkelerde genellikle «Millî Kurtuluş Cephesi» ismi altında cephe faaliyetleri yürütmektedir. İleride göreceğiz ki, böyle bir «Millî Kurtuluş Cephesi» bizde de kurulmuştur. Ve bu cephenin, Moskova hattına bağlı komünist hareketlerden bazı farkları vardır.

İkinci Dünya Harbi'nin sonlarına doğru, Dr. Şefik Hüsnü Değmer «Faşizme ve Vurgunculuk Aleyhine Geniş Cephe» prog-

(*) Hitlerin Anti - Kominternin Cephesi (1935) Kominterni dolayısıyla Sovyetleri tecrid ameliyesi, böylelikle başarı kazanamadı. Tecrid edilen Anti - Komintern Cephe oldu. Anti - Kominternin bir beyannamesi için Bkz.: «Kurtuluş», Ağustos 1935, s. 278, Berlin, sayı: 10. (Azərbaycan Millî Kurtuluş Hareketinin organı.)

ramında bir tadilat yaptı. Bu tadilat Stalin'in Reuter muhabirine verdiği bilgilere uygundu. İkinci Dünya Harbi'nin kaderi belli olduktan sonra İktidar Partisinin içinde belirmeğe başlayan muhalefet temayülleri Türkiye Komünist Partisi'nin gözünden kaçmadı. Muhalefet teşekkül etmezden önce, T.K.P. faaliyet programında yapılan tadilat, bir kısım İktidar Partisi mensubunu da içine alan yeni bir cephe çalışmasına girişmeyi hedef almıştı. Yeni Cephe'nin ismi : «Faşizm ve Vurgunculara karşı Mücadele Cephesi» idi.

Fakat, bu cephenin tatbiki için fırsat çıkmadı, zira 1945 ilkbaharına doğru artık Türkiye'de «Millî Muhalefet» partileri kurulmaya veya kurulma hazırlıklarına başlanmıştı. Bu sefer Dr. Şefik Hüsnü Değmer 31 Temmuz 1945'te, İktidar Partisini karşısına alan ve muhalefeti yutmak isteyen yeni bir Cephe programını hazırladı. Bu Cephe programının iki ismi vardı : bazı kere «Millî Birlik Cephesi», bazı kere de «İleri Demokratlar Cephesi» ismiyle anılıyordu. Bu belgenin tamamı aynen şöyleydi :

«İLERİ DEMOKRAT CEPHESİ»NİN PROGRAMI (*):

«Bu programdaki istek ve gayeler üzerinde birleşen Türkiye'de mevcut ileri görüşlü siyasî partiler, meslek birlikleri, kültür cemiyetleri ve faşizme ve irticaa düşman müstakil demokrat gruplar ve yurtseverler ve namuslu vatandaşlar, Türkiye'nin terakki yolunda sür'atle ilerlemesi ve yeni cihan şartlarına uyabilmesi ancak;

«— İleri hamlelerden korkmayan bir «Millî Birlik» etrafında toplanmakla ve bir arada savaşmakla tahakkuk ettirileceğine kuvvetle inandıklarından... «Faşizme ve Vurgunculuğa karşı İleri Demokratlar Cephesi» adı altında böyle bir birliğin temelini atmışlardır. İleri Demokratlar Cephesi din, milliyet ve cins ayrılığı gözetmeksizin, vurgunculuk ve faşizmle ilgisi olmayan, tek-mil namuslu vatandaşlara açıktır.

«Yaşasın İleri Demokratlar Cephesi etrafında «Millî Birlik!»

(*) İleri Demokratlar Cephesi'nin yöneticileri: Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Hüsamettin Özdoğu, Nail Vahdeti Çakırhan, Ahmet Fırınacı (De-de Ahmet), Celâl Zühüdü Benneci; Bk. Yeni Gazete, 13 Nisan 1967, Kâzım Alöç, işa ediyor, s. 5.

TEK PARTİ İSTİBADININ TASFIYESİ:

«1) Vurguncu tüccarların, büyük müteahhitlerin, büyük çiftlik sahiplerinin ve ırkçı türkçülerin Saraçoğlu başkanlığındaki demokrasi ve Sovyetler Birliği'ne düşman hükümeti hemen iktidar makamından uzaklaştırılmalıdır.

«2) Hitlerci Almanya dostluğu ve Türk ırkçılığı bataklıklarında çalkalanmamış, Atatürk inkılâbına ve demokrasi prensiplerine bağlılıkları şüphe götürmez partili ve partisiz, namuslu ve değerli vatandaşlardan teşekkül edecek yeni bir kabine iktidarı ele almalıdır.

«3) Milleti temsil etmediklerini ve Halk Partisi kodamanlarının emirlerini harfi harfine yerine getirmekten başka bir siyasî rolleri olmadığını kendileri de pekâlâ bilen, şimdiki mebuslar — aralıksız bir tahrikat ile, halk kütleleri tarafından sıkıştırılarak — mevcut «Millet Meclisi» bir dereceli, gizli ve umumî rey ve nisbî temsil ile serbest seçim usulünü kabul etmek ve kendi kendini dağıtma kararı vermek zorunda bırakılmalıdır.

«4) Bütün hükümet daireleri, ordu ve mektepler... tarihte misli görülmemiş kanlı işkenceler içinde medenî insanlığı mahva sürüklemesine ramak kalmış olan faşizm ve ırkçılık safsatalarına kapılmış ve bunları sözle veya yazı ile övmüş ve yaymış, memur, öğretmen ve komutanlardan çabuklukla temizlenmesi ve bu cereyana rehber rolü oynamış olanlar bundan sonra zarar veremeyecek bir hale getirilmelidir.

TAM DEMOKRASI HÜRRIYETLERİ VE SERBEST SEÇİMLE YENİ BİR MİLLET MECLİSİ:

«5) Atatürk inkılâbına, demokrasi hürriyetlerine ve her türlü terakkiye düşman, faşist ve mürteci gruplar ve fertler müstesna, bütün vatandaşlar cihanı görüş tarzlarını yaymak, meslek ve iş menfaatlarını korumak ve memleketin siyasetinde müessir olmak, v.s... maksatlarla, cemiyetler, dernekler, siyasî partiler kurmakta tamamiyle serbest olmalıdır.

«6) Faşist ve mürtecilerden gayri, herkese söz ve yazı ile, hükümetin icraatındaki çarpıklıkları çekiştirmek ve doğru sandığı kendi fikir ve tekliflerini ileri sürmek ve onları halka mal etmeğe uğraşmak için kapalı ve açık toplantılar, mitingler, gösteriler tertip etmek serbestliği kayıtsız ve şartsız tanınmalıdır.

«7) Gazete ve mecmua çıkarmak hiç bir hükümet iznine bağlı olmamalı; neşriyata başlamak için sadece tescil yeter sa-

yılmalı, faşizm ve irtica fikirlerini aksettirenler müstesna, basılmış yazılar ve eserler hiç bir vesile ile, devlet sansür, kontrol ve yasaklarına tâbi tutulmamalıdır.

«8) İşçilerin, ziraat gündelikçilerinin, memur müstahdemlerinin kuracakları meslek birlikleri veya sendikalara ve bu sendikalardan teşekkül edecek federasyonlara, işçilerle işverenler arasında çıkacak ihtilâflara ve hükümet nezdinde yapmağa lüzum görecekları teşebbüslerde, işçilerin temsil hakkı tanınmalıdır.

«9) Demokrasi hürriyetlerini sınırlandıran mürteci kanunlar kaldırılarak teşkilâtli siyasî faaliyetlere yol açıldıktan ve şimdiki Meclisin dağılmasından en az üç ay sonra yeni seçim kanununa göre, 20 yaşına basmış kız ve erkek teknil vatandaşların iştiraki ile, vasitasız umumî ve gizli oyla, serbest seçim yapılmalı ve belli olacak hakikî milletvekillerinden mürekkep, tam manası ile demokrat bir Büyük Millet Meclisi mukadderatımıza hakim olmalıdır.

DEVİRİMCİ VE DEMOKRAT SİYASİ MAHKÛM VE MAZUNLARA UMUMİ AF:

«10) Faşizm ve irticaa karşı, demokrasi serbestlikleri uğruna savaştıklarından dolayı, muhtelif tarihlerde, mahkûm veya sürgün edilmiş veya sanık olarak hapse tıkmış ve mahkemelere verilmiş olan, vatandaşlar; ve ırkçı ve faşistler dışında, siyasî kanaat ve faaliyetlerinden dolayı hapiste bulunanlar lehine genel af ilân edilmelidir.

TOPRAK SAHİBİ, KENDİNE BUYRUK BİR KÖYLÜLÜK:

«11) Köylülüğün topraksız veya toprağı yetmeyen ana kütlelerine, doyuracak boğaz sayısına ve mahallî istihsal şartlarına göre, köylerin çevrelerinin işlenmiş topraklarından, yeter miktarda, toprak bedava olarak dağıtılmalı ve onu işletmek imkânları «alât ve kredi» sağlanmalıdır. Bu maksatla büyük çiftlik sahiplerinin ve zengin köy ağalarının ortakçı ve yarıcılara ve daimî köy işçilerine işlettikleri veya para ile kiraladıkları topraklara devlet tarafından el konulması gerekir.

«12) Yolsuz ve orta halli köylerin, büyük toprak sahiplerine, mahallî Murahabacılara ve Ziraat Bankası'na olan eski borçları silinmelidir.

MİLLİ AZINLIKLARA HER HUSUSTA EŞİTLİK:

«13) Millî azınlıkların her günkü hayatlarından, anayasanın sağladığı, hak ve dokunulmazlıklardan, kayıtsız ve şartsız faydalanmaları, en küçüklerinden en büyüklerine kadar, teknil iş ve vazifelere istihkaklarına göre geçebilmeleri ve vergi mükellefiyeti de dahil olmak üzere, her hususta bütün haklarına sahip öz vatandaşlar muamelesi görmeleri, kıskanç bir itina ile emniyet altına alınmalıdır.

«14) Faşist varlık vergisinden sefaletle sürüklenmiş olan, yoksul ve dar gelirli vatandaşların durumları ilgililerin ve Maliye Bakanlığı'nın temsilcilerinden mürekkep bir komisyon tarafından incelenmeli ve cidden gadre uğradıkları meydana çıkacaklara münasip tazminatlar verilmelidir.

TEŞKİLÂTLI, SERBEST BİR GENÇLİK:

«15) Yoksul ve orta halli gençliğe serbestçe maddî ve manevî serpilme imkânları verilmeli, eğitim ve öğretim ve meslek bilgisi müesseselerine girmesi kolaylaştırılmalı, gerek okullarda ve üniversitede gerekse işletme yerlerinde teşkilâtlanma ve hususî menfaatlarını koruma hakkı tanınmalıdır. Yüksek tahsilin, varlıklı sınıfların çocuklarına mahsus bir imtiyaz olmasına son verilmeli, bunun için de ilk iş olarak yoksul talebenin tahsil müddetince bedava barınıp geçineceği ve bizzat kendileri tarafından idare edilecek, büyük Üniversite yurtları vücuda getirilmelidir.

«16) Kimsesiz yoksul çocukların sefalet ve istismarını önlemek için, bunları himayesi altına alacak ve terbiye ve tahsilini sağlayacak, bir devlet teşkilâtı kurulmalıdır.

KADINLARA ERKEKLERLE TAM EŞİTLİK:

«17) Kadınların her türlü meslekî, ilmî ve siyasî teşkilâtlara ve memuriyetlere müsavi hakla, girebilmeleri, müsavi iş için ücret almaları, belediye, vilâyet ve Millet Meclislerine, yalnız girmeleri değil, aynı zamanda vekil ve seçmeleri ve işletme ve müesseselerde kadın olarak himaye görmeleri gerekir.

DÜZENLİ, HALKÇI BİR EKONOMİ:

«18) Geniş halk yığınlarının geçim ve sağlıkları ve umumiyetle halk menfaatları ile ilgili teknil büyük istihsal, dağıtım ve taşıma işletme ve kuralları devletleştirilmeli, devlet işletmelerinin idare ve maliyesi de dahil olmak üzere bütün gücünü işçi teşkilâtlarının kontrolü altına konulmalıdır.

«19) Zaruri ihtiyaç maddeleri fiyatlarını çabuklukla indir-

me ve cihan fiyatlarına uydurma işine hemen girişmek gerekir. Bu yolda ilk adım, istihlal veya dağıtım veya her ikisi doğru-
dan doğruya, devletin ve inhisarların elinde olan veya Sümer-
bank, Etibank vesaire gibi devlete bağlı müesseseler tarafından
kontrol edilen madde ve mahsullerin ve belediye hizmetlerinin
fiyatlarına ve şimendüfer ücretlerine, harp dolayısıyla, binmiş olan
yüksek zamları hemen kaldırmak ve son seneler piyasaya bol bol
sürülmüş olan kâğıt paraların mühim bir kısmını tedricen geri
çekmek... teşkil etmelidir.

«20) Orduya ve devlet işletmelerine fabiî fiyatla mal satmak
veya iş görmek suretiyle, cür'etkâr bir müteahhitler zümresinin
hazine zararlarına hesapsız kazançlar ele geçirmekte devam etme-
sini önlemek ve bu rezaleti ortadan kaldırmak için, «Devlet Mer-
kezî Satın Alma Ofisi» ve «Devlet Merkezî İnşaat Ofisi» adları
altında mütehassıslar işleten iki iktisadî ve teknik daire kurulmalı;
müstehtlik devlet teşekkülleri ve idareleri, fabrikalar ve belediye-
ler işlerini vasıtasız olarak münhasıran bunlara yaptırmalıdır.

«21) Orduya, devlet işletmelerine ve belediyelere müteah-
hitlik etmekle vurgunculukla vesair dolambaçlı yollardan, harp
seneleri esnasında, orta halli ve yoksul halk yığınlarının sefaleti
pahasına ele geçirilmiş olan, olaganüstü kazançlar ve memuriyet
yetkilerini hususî menfaatlere alet edinmek ve fena kullanmak
suretiyle biriktirilmiş servetler, devlet faydasına müsadere edil-
melidir.

«22) Bu milyonların tamamı veya mühim bir kısmı geniş
bir içtimaî sigorta ve yardım teşkilâtına yatırılmalıdır. Resmî ve
yarı resmî ve hususî işlerde çalışan, bütün memur, müstahdem
ve emekçilerin hastalık, kaza, işsizlik ve ihtiyarlık zamanlarını bu
teşkilât teminat altına almalıdır.

«23) Maliye sistemimizi demokratlaştırmak için, bugün
hakim olan, vasıtalı vergiler sisteminden vasıtasız vergilerle daha
ziyade varlıklı sınıflara — hazinenin muhtaç olduğu varidatı ödet-
mek zaruretindeyiz. Bu maksatla istihlak, muamele, Belediye rü-
sumu v.s. gibi vergiler kaldırılarak küçük san'at meslek erbabına
ve emekçileri ezen kazanç vergisi yerine her cins yüksek kârlar,
gelirler ve kazançlar üzerine, sür'atle müterakki bir irat vergisi
tarh edilmeli. Yıllık tutarı 1200 lirayı geçmeyen kazanç ve ge-
lirlerden bu vergi alınmamalıdır.

«24) Adam başına 10 000 lirayı geçen büyük miraslardan
da % 25'den başlamak üzere sür'atle müterakki bir veraset ver-
gisi tahsil edilmelidir.

İLERİ GÖRÜŞLÜ BİR DİŞ SİYASET :

«25) Millî istiklâlimizin temelleri Sovyet Sosyalist Cumhu-
riyetleri Birliği ile sıkı bir dostluk ve işbirliği gayesinde, atılmış
olduğundan bundan sonra da istiklâlimizi sağlamlaştırabilmemizin
ilk ve son şartı bu dostluk ve işbirliğinin, eskisinden de daha
sistemli ve samimî bir tarzda devam ettirilmesidir. Bu ise beşeri-
yet üzerinde faşist belâsını def etmekte ve insanlara ve milletlere
— serbestlik ve istiklâl içinde — sınırsız terakki imkânları sağla-
makta bu kadar kat'î bir rol oynamakta olan bu büyük komşu
devlete, içten dost ve onun yüzde yüz itimat edeceği şahsiyet-
lerden mürekkep bir hükümeti başımıza getirmekle ancak ka-
bildir.

ŞİARIMIZ : NASIL BİR TÜRKİYE İÇİN SAVAŞIYORUZ?

«1) Yalnız vurguncuları ve köy mütegalibesini temsil eden
tek parti istibdadından kurtulmuş serbest ve müstakil bir Tür-
kiye...

«Kahrolsun tek Parti ve Vurguncular saltanatı!

«2) Halkı demokrasi hürriyetlerinden sahiden faydalanan
şen bir Türkiye...

«Yaşasın serbest vatandaşların Türkiye'si!

«3) İşçileri, köylüleri ve aydınları devlet himayesinde ça-
lışabilecek ve kültürlü bir insan sahibi geçinebilecek ileri bir Tür-
kiye...

«Yaşasın Sefalet korkusundan azatlık!

«4) Hangi millet ve dinde olursa olsun, bütün vatandaşlara
müsavi hak tanıyan, ırk ve milliyet menfaatlarından sıyrılmış adil
bir Türkiye...

«Kahrolsun Millî azınlıklara düşmanlık!

«5) Yabancı topraklara göz dikmeksizin, tekmil komşuları
ile kardeşçe geçinen dış durumu sağlam bir Türkiye...

«Yaşasın Hür milletler arasında kardeşlik!

«6) Sovyetlerle her hususta anlaşmış ve bir yardımlaşma
misakı ile bağlanmış barışsever bir Türkiye...

«Yaşasın Sovyetlerle sıkı işbirliği!

«7) Yumruk kuvveti ile ve polis teşkilâtı ile değil, fakat halkın iktisadî ve harsı terakkisi ve demokrat «Millî Birlik» etrafında toplanması sayesinde içte de kuvvetli bir Türkiye...

YAŞASIN İLERİ DEMOKRATLAR CEPHESİ!

«8) Kanaatları ve görüşlerinden dolayı, hiç bir kimse-nin takibe ve işkenceye maruz kalmadığı, tam bir vicdan serbest-liği sağlayan inkılâpçı bir Türkiye...

«9) Köyleri ve çiftlikleri parazit soygunculardan temizlen-miş ve toprakları onları işleyen ve eken köylülere mal edilmiş mamûr ve müreffeh bir Türkiye...

Kahrolsun Toprak Köleliği!

Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in yukardaki programı gizli ola-rak parti kademelerine gönderilirken şöyle bir direktifi de havi bulunuyordu :

«Dikkat edeceğimiz nokta, muhalefet partilerinin idareci-leri olmağa namzet olanları mümkün olduğu kadar sosyalist demokrasiye çekmektir¹¹.»

1945 yılında gizli Türkiye Komünist Partisi yönetiminde TEK CEPHE faaliyetinin legal alana geçmesi için bazı hazırlıklara girildi. Ve «Görüşler» isminde bir derginin çıkarılma-sına karar verildi. 4 Aralık 1945 nümayişleri ile komünistlerin sahneye koydukları oyun akamete uğratıldı. Türkiye Komünist Partisi adına tek bir muhalefet cephesinin teşkilinde ve De-mokrat Parti'nin kuruluş günlerinde bu partiyi T. K. P. safına çekmek yolunda faaliyet göstermiş kimse Birinci Büyük Millet Meclisinin Dahiliye Vekillerinden Cami Baykurt idi. Tevfik Rüştü Aras da (eski Hariciye Vekillerinden) Sabiha Ser-tel'le, «Görüşler»in çıkış hazırlıklarında rol oynadı. Bilhassa Ankara'da bazı temasların sağlanması işini üzerine aldı. Tevfik Rüştü Aras'ın Sabiha Sertel'e bu konuda yazdığı bir mektup Şükrü Sökmensüer'in Dahiliye Vekilliği zamanında ve 1947 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde okundu. Tevfik Rüştü Aras şunları yazıyordu :

(11) Adalet Gazetesi, Aclan Sayılan, Temmuz 1965.

«Muhterem Hanımefendi,

Mecmuanın (Görüşler) çıkma günü yaklaştığını bildiren mektubunuzu aldım. Size derhal yazabilmek mümkün olmadı. İstanbul'dan avdetimde, görmeğe, görüşmeğe gelen dostlarımın ziyareti birbiri sıra arkasından tevali etti.. Mecmuaya yazı gön-dermesi için Adnan Menderes ile konuştum. Gazetelerimize za-ruret olmadıkça yazı âdetini edinemediğini bildiğimi hatırlata-rak sırf mecmuamız için ikinci nüshaya birşey hazırlayacağını vaadetti. Celâl Bayar daha buraya gelmedi. Belki siz orada daha önce görüşeceksiniz.. Yazı kadrosuna isterseniz Rüştü Şardağ'ı koyabilirsiniz. Şevket Süreyya'ya (Aydemir) henüz rast-lamadım. Umarım ki, Sedad Zeki imzasız olarak zaman zaman yazı gönderebilir...»

4 Aralık 1945 mitingi ile komünist TEK CEPHE'nin par-çalanması, nihayet 1946 ilkbaharında Dr. Şefik Hüsnü Değ-mer'in «Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi»ni kurma-sına yol açtıysa da 15 Aralık 1946'da İstanbul Örfî İdare Ko-mutanlığının bu partiyi kapatması ile TKP tekrar yer altına girdi.

1946 yılından 1950 yılına kadar geçen süre, devrin şart-larına göre illegal çalışan Komünist Partisi çeşitli legal dernek-lerle bir Cephe politikasının olgunlaşmasına çalıştı. Bilhassa Ankara ve İstanbul Üniversitesi çevrelerinde faaliyet gösteren 2 legal dernek ve Nazım Hikmet'in affı kampanyaları ve nihayet Türkiye'nin Kore Harbine asker göndermesi üzerine kurulan «Barışseverler Cemiyeti (Derneği)»nin faaliyetleri bu cümleden-dir.

Ankara'da teşkil edilen «Türkiye Gençler Derneği»

1946 yılında, Behram Karaküçük, Nabi Dinçer, Mümtaz Göktürk, Şevki Akşit, Orhan Çutay, Melâhat Türksal, Celâl Araz gizli Komünist Partisi'nin gençlik teşkilâtı olan «Türkiye Gençler Derneği»ni kurdular. Bu dernekte İstanbul'da faaliyet gösteren ve gizli Komünist Partisi'nin yönetimindeki «İstanbul